

"תורתך שעשועי"

יו"ל ע"י בית מדרש לבעלי בתים ולגמלאים - גני הדר פתח תקוה

ראש הכולל - הרב זכריה אינגבר. עורך הגיליון - הרב שמואל אינגבר.

"אל באר המים... ותרו העינה" (בראשית כ"ד, י"א - כ')

(יא) ויברך הגמלים מחוץ לעיר אל באר המים, לעת ערב לעת צאת השאבת. (יג) הנה אנכי נצב על עין המים, ובנות אנשי העיר יצאת לשאב מים. (טז) והנער טבת מראה מאד בתולה ואיש לא ידעה, ותרו העינה ותמלא כדה ותעל. (יז) וירץ העבד לקראתה, ויאמר הגמלייני נא מעט מים מחדך. (יט) ותכל להשקתו, ותאמר גם לגמליך אשאב עד אם כלו לשתת. (כ) ותמהר ותער כדה אל השקת ותרו עוד אל הבאר לשאב, ותשאב לכל גמליו.

נושא א' - 'באר' ועין' האם הם אותו הדבר או שני דברים נפרדים

בפסוק י"א נאמר שאליעזר הבריך את הגמלים אל באר המים, ואילו בפסוק ט"ז נאמר שרבקה יורדת אל העין. ויש לברר האם שני דברים אלו הם אותו מקום ובעל שני כינויים, או שבאר המים והעין הם שני מקומות נפרדים. נראה, שהפרשנים חלוקים בשאלה זו :

הבאר והעין הם אותו מקום

בגישה זו נוקט 'רד"ק' ועל דרך הפשט אינו מבדיל בין למלא את הכד או לשאוב, ובין הכינויים עין ובאר, ואומר : "ותמלא כדה ותעל, ששאבה מן העין מלא כדה. והמים היו קרובים לשטח הארץ לפיכך קראה עין ובאר". ומוסיף שהדרשן (ב"ר ס, ה) כן מבחין בין שתי הפעולות ודורש : "שעלו המים לקראתה, לפי שאמר ותמלא ולא אמר ותשאב".

גם 'ר' מאיר שמחה מדווינסקי' בעל 'משך חכמה' מוכיח מזה שכתוב כאן גם באר וגם עין, שמעיינות ובארות הם דבר אחד בלשון תורה. אך קצת קשה, כי זה שהתורה משתמשת בשני כינויים, יתכן שהיא מתכוונת לשני דברים שונים, ולא לאותו דבר.

באר ועין הם שני דברים נפרדים

'ספורנו' אומר : "ותרו עוד אל הבאר. אשר לפני המעיין שממנו ישתו הבהמות". ומשמע, שלדעתו אלו שני דברים, והבאר נמצא לפני המעיין, וגם יש להם ייעודים שונים, שמן המעיין שותים האנשים, ומן הבאר שותים הבהמות.

גם 'מלבי"ם' תומך בדעה זו ואומר : "הנה יש הבדל בין עין ובין באר. שהעין הוא המקום שמשם נוזלים המים מעומק האדמה, ולפני המעיין יחפרו באר גדול שלשם יזלו מי המעיין. והמים ששואבים לשתיה שואבין מן העין ששם המים צלולים וקרים יותר, ומה שישאב להשקות הבהמות, ישאבו מן הבאר שאין המים צלולים כ"כ, לכן כתוב ויברך הגמלים אל באר המים, והוא נצב על עין המים, שמשם שאבו מים לשתיה, וכן כתיב ותרו העינה, משא"כ לשתית הגמלים כתיב ותרו אל הבאר".³

ומדברי שניהם משמע, שהבאר היתה לפני המעיין, כלומר בהמשך כיוון הזרימה, ומי המעיין נזלו לתוך הבאר. אך קצת קשה, כי דבר כזה יקרא 'בור', ואילו 'באר' זו הפירה לעומק האדמה עד שמגיעים אל מי התהום, וכמו שנאמר לגבי האבות שחפרו בארות מים ומצאו מים, ולא שהמים זרמו אל הבאר ממעיין כלשהו. ועוד קשה על פירוש 'מלבי"ם', שאם מדובר בבאר שחופרים לעומק האדמה עד שמגיעים למי תהום, ברור למה צריך לשאוב אותם, כי המפלט שלהם לא עולה מעל הגובה של מי התהום. אך לדבריו שהמים של המעיין זרמו אל תוך הבאר, כמו שעושים בימינו סכר בשביל לשמור את המים שלא יזרמו הלאה, הרי הזרימה המתמדת ממלאת את הבור הזה במים, ואפשר בקלות למלא ממנו את הכד במים, ואין צורך לשאוב ממנו.

'ר' משה טייטלבוים' בספר 'ישמח משה' תומך בדעה זו ומביא, ששמע שיש מי שרוצה לדקדק מזה שמוזכר בפסוק גם באר וגם עין, שמע מינה דמעין ובאר אחד הוא.

והשיב שאין לדייק כך, כי יש להבחין שלגבי אליעזר הוא נקרא עין, ורק לגבי הגמלים נקרא באר. ונראה לו לומר, שהיה שם מעין קטן שזרם על חלקי אבנים, ולא היתה יכולת למלא משם את הכד מפני גובה המים הנמוך. ובנוסף היה שם גם באר שאין המים בו יפין כל כך, אבל יכולין למלא ממנו בקלות מה שירצו. ולכן היה הדרך, שבני אדם היו שותין מן המעיין, והבהמות מן הבאר, והמעין והבאר היו סמוכין זה לזה. ובתחילה ירדה אל העין למלא כדה לשתית אדם, ואח"כ רצה אל הבאר לשאוב בשביל הגמלים. ומוסיף, שאח"כ ראה ב'ספורנו' שכתב כפי דבריו ושמח שכוון לדבריו. אך גם על דבריו קצת קשה, כי בתחילה אומר שהיה שם מעין קטן שזרם על חלקי האבנים ולא היתה יכולת למלא משם את הכד, ואח"כ אומר שבני אדם כן היו שותים מן המעיין, ובתחילה ירדה אל העין למלא כדה.

וכן, נראה לומר, שהם שני דברים שונים, ונכריע בדבר בגלל כמה טיעונים :

א. אם נתבונן ברצף הפסוקים, נראה את ההבדלים שביניהם. בפסוק י"א לגבי הגמלים נאמר : "ויברך הגמלים מחוץ לעיר אל באר המים". בפסוק י"ג אומר אליעזר : "הנה אנכי נצב על עין המים". בפסוק ט"ז נאמר על רבקה : "ותרו העינה", ולבסוף בפסוק כ' נאמר : "ותרו עוד אל הבאר לשאב, ותשאב לכל גמליו".

ורואים שבשני פסוקים גם בפסוק י"א וגם בפסוק כ' מוזכר הבאר דווקא בהקשר לגמלים. ואילו בפסוק ט"ז שרבקה יורדת לשאוב מים לשתית בני ביתה מובא שירדה אל העין, וגם אליעזר בפסוק י"ג שרוצה לראות אותה במעשיה נאמר שהוא ניצב על עין המים. לכן נראה, שהעין היה מיועד לשתית בני אדם, ואילו הבאר היתה מיועדת לשתית הבהמות.

ואפשר להסביר את ההבדל, שהמים במעיין הם צלולים יותר ונקיים יותר כי כל הזמן יוצאים מים חדשים ממעבה האדמה, וזורמים הלאה במורד המעיין, ומתאימים יותר לשתית אנשים, אך בבאר - למרות שהמים נובעים מהאדמה, אך הם עומדים במקום, ויכולים להתלכך מדברים שנופלים לתוך הבאר, ולכן היו נוהגים להשקות מהם בעיקר לבעלי חיים.

ב. לאחר שגמרה להשקות את אליעזר, ואומרת שתשאב גם לגמלים נאמר : "ותרו עוד אל הבאר לשאב". ומדוע נאמר שהיא

רצה אל הבאר, שהרי עכשיו היא כבר נמצאת למעלה במפלס העליון, ככתוב: "ותמלא כדה ותעל", כלומר שהיא כבר עלתה, אז בשביל לשאוב מן המעיין, היא היתה צריכה לרדת שוב אל העיין, ולא לרוץ אל הבאר. אלא, נראה שהבאר היתה קצת במרחק מן העיין אך במפלס העליון של פני הקרקע, ולכן לא נאמר שהיא ירדה אל העיין, אלא שהיא רצה אל הבאר.

ג. הבדל נוסף בין הדברים הוא, שלגבי העיין נאמר בפסוק ט"ז שהיא מלאה את כדה: "ותרד העינה ותמלא כדה", ולא נאמר שהיא שאבה. ואילו לגבי הבאר מודגש בפסוקים י"ט - כ' שלש פעמים הפועל לשאוב: "ותאמר גם לגמליך אשאב... ותריך עוד אל הבאר לשאב, ותשאב לכל גמליו". ולכן נראה, שהבאר היא חפירה בעומק האדמה, שבכדי להגיע אל המים, צריך לעשות פעולת שאיבה. אך העיין הם מים שנובעים וזורמים על פני האדמה, אמנם במפלס התחתון, אך כאשר יורדים אל המעיין, אין צורך לשאוב אותם ממעמקים.

נישא ב' - "אנכי ניצב על עין המים... וירץ העבד לקראתה" - היכן ניצב אליעזר

ניצב למטה סמוך למעיין

'ר' יצחק אברבנאל' אומר שהוא ניצב בסמוך ממש למעיין, במצב שיכול בקלות להתכופף ולשתות מן המעיין. ובזה רצה לבחון את הנערה, אם תהיה מוכנה להשקותו ולא תאמר לו, שיכול לבד להתכופף ולשתות.⁸ וזה יוכיח על טוב לבה וחריצותה, ושמכנה לתת את המים שכבר שאבה לעצמה, וגם מורה על שכלה שמבינה לבד, שאם הוא מבקש, כנראה יש לו סיבה שאינו יכול לשתות בעצמו מהמעייין.

אך פירוש זה קצת קשה, כי בפסוק ט"ז נאמר: "ותרד העינה ותמלא כדה ותעל", ואם רבקה כבר עלתה מן המעיין, וא"כ הוא עכשיו נמצא מאחוריה ליד המעיין, אז מדוע נאמר בפסוק י"ז: "וירץ העבד לקראתה", היה צריך להיות כתוב שהוא רץ אחריה. ב'מדרש רבה' (בראשית פרשה ס' פסקה ה') מובא: "ותרד העינה ותמלא כדה ותעל, כל הנשים יורדות וממלאות מן העיין, וזו כיון שראו אותה המים מיד עליו". ומשמע, שהמדרש מתמקד בתיאור שהיא ירדה ומייד מלאה כדה, ולא היתה צריכה לשאוב, כי המים עלו. ורש"י משתמש במדרש זה ואומר: "וירץ העבד לקראתה. לפי שראה שעלו המים לקראתה". ויש להעיר כאן, שהמדרש לא דורש את המילה - 'לקראתה', אלא את המילים - 'ותמלא כדה ותעל', אז מדוע רש"י מביא דרשה זו על המילה - 'לקראתה' בעוד שמדרש זה כלל לא מזכיר את המילה - 'לקראתה'.

אמנם, מיד מובא שם בפסקה ו' מדרש נוסף, והוא כן דורש את המילה - 'לקראתה': "וירץ העבד לקראתה. לקראת מעשיה הטובים". ואפשר להסביר, שרש"י לא הביא את המדרש הזה השני, כי בשלב זה היא רק מילאה את הכד במים, ועדיין לא הכיר במעשיה הטובים, אז איך הוא רץ לקראת מעשיה הטובים? ולכן רש"י העדיף להשתמש כאן בדרשה הראשונה, ולומר שהמים עלו - 'לקראתה'.

בכל אופן, ניתן לדייק גם מהמדרש וגם מרש"י שאליעזר עמד בסמוך למעיין, ולכן היה קשה להם, כיצד כותבת התורה שהוא רץ לקראתה, בזמן שכעת היה מאחוריה, ולכן דרשו את המילה - 'לקראתה' בניגוד לפשט הכתוב, אלא שרץ לקראת מעשיה הטובים או שהמים עלו לקראתה. והמילה - 'לקראתה' לא באה לתאר את כיוון ריצתו, אלא את סיבת ריצתו, וכך יש להבין את הפסוק: "וירץ העבד [בגלל שהמים עלו] לקראתה".

ניצב למעלה מעל מקום המעיין

בעל 'שפתי חכמים' מביא בשם 'מהרש"ל' שלא היה עומד אצל המעיין ממש אלא רחוק ממנו. וכנראה, שראה ממרחק שהמים עולים לקראתה, ולכן כאשר עלתה מן המעיין הוא רץ לקראתה.

רואים אנו, שאם סוברים שאליעזר עמד בסמוך למעיין, נוצר הקושי עם התיאור של - 'וירץ העבד לקראתה'. לכן נראה לפרש שהמעייין נבע במקום נמוך יותר מפני הקרקע שמסביב, כמו שזה קורה בהרבה מקומות, ובשביל להגיע אליו היה צריך לרדת אליו, כמו שנאמר - 'ותרד העינה', ואילו את הפסוק: "הנה אנכי ניצב על עין המים" נסביר, שאליעזר עמד למעלה - 'על עין המים', במפלס של פני הקרקע שמסביב, במקום שאפשר להתבונן ממנו ולראות את המתרחש מתחתיו ליד המעיין, ומשם הוא ראה כיצד המים עולים לקראתה. ולכן, לאחר שמלאה כדה ועלתה למעלה הוא רץ לקראתה, ואז הביטוי - 'לקראתה' מתפרש כפשוטו, וכעין פירוש 'מהרש"ל'.

עוד יש להעיר, שאם מעמידים שהיה למטה ליד המעיין, רבקה היתה צריכה לתמוה, מדוע הוא לא שותה בעצמו. ומסבירים, שהוא רצה לבדוק את גודל חסדה, אם למרות שיכול לשתות בעצמו, היא לא תגיד לו זאת אלא תמהר להשקותו. וכן בהעמדה זו, נשאלת השאלה, למה הוא נתן לה מקודם למלאות את כדה ולעלות למעלה, ורק אז רץ אחריה לבקש ממנה מים, ולא ביקש עוד למטה מיד לאחר שגמרה למלא את כדה. ושוב מסבירים שגם בזאת רצה לבחון אותה, אם תעיר לו, למה לא ביקש ממנה למטה, ובזה שלא אמרה דבר אלא השקתה אותו זה מוכיח על גודל חסדה.

אך, מצד שני, נראה שאליעזר גם היה צריך לחשוב, שאין לבדוק אותה יותר מדי. שאם יתנהג בצורה כל כך לא הגיונית, שהוא נמצא ליד המעיין ולא שותה בעצמו, ומחכה עד שתעלה למעלה ורק אז מבקש ממנה, אז היא יכולה להסיק על חוסר מידת החסד שיש בבית אברהם ותסרב לשידוך. ולכן, נראה יותר שהוא ניצב למעלה, והיא לא ראתה אותו קודם, וכאשר הוא רץ לקראתה ומבקש שתשקה אותו מים, זה נראה טבעי כאילו עכשיו בא מהדרך והוא צמא מאד, ועצם זה שהיא מסכימה לתת לו מהמים שהיא מלאה עבור עצמה, ועוד מוכנה להשקות את כל גמליו, זו בחינה מספקת לגודל טובה וחסדה.

מסוגל לישועות - כידוע לימוד משניות מס' קנים מסוגל לישועות. ב"ה יאל לאור פירוץ נרחב למס' מלוזה באורכים

להקלת ההבנה. לכתיבת הספר ניתן לפנות לרב גרשון אינגבר בטל. - 0527698670

בתקופה זו של הקורונה השיעורים מתקיימים ע"י תוכנת זום

שעה 11.15 - שיעור בגמרא מסכת שבת. שעה 12:00 - שיעור באור החיים הקדוש.

ביום ה' שיעור בפרשת השבוע (שיעור זה מתפרסם בסוף השבוע בבתי הכנסת בעלון של בית המדרש)

לפרטים נא לפנות בטלפון - 0548448692. לתגובות הערות והארות ולקבלת הגיליון במייל, גם במהדורה מורחבת,

נא לפנות לכחובת - Ingber@bezeqint.net